

Inbreng verslag van een schriftelijk overleg

Binnen de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben enkele fracties de behoefte om vragen en opmerkingen voor te leggen over de volgende brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 4 december 2012 betreffende examinering in het voortgezet onderwijs (Kamerstuk 31 289, nr. 140).

De voorzitter van de commissie,
Wolbert

Adjunct-griffier van de commissie,
Bošnjaković-van Bommel

Inhoud

I. Vragen en opmerkingen uit de fracties

Algemeen

1 Examenresultaten 2012

- 1.1 Slaagpercentage
- 1.2 Gemiddelde examencijfers
- 1.3 Ontwikkeling van de examencijfers op de kernvakken

2 Historische trends

- 2.1 Ontwikkeling op- en afstroom in bovenbouw vo
- 2.2 Selectie in de examenklas
- 2.3 Verandering in vakkenkeuze

3 Verscherpte exameneisen nader bezien

- 3.1 Netto effect CE-regel
- 3.2 Verwacht effect kernvakken-regel

II. Reactie van de staatssecretaris

I Vragen en opmerkingen uit de fracties

Algemeen

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de Examenmonitor Voortgezet Onderwijs en de brief van de staatssecretaris inzake de resultaten van de verscherpte exameneisen in het voortgezet onderwijs. Zij zien aanleiding tot het stellen van enkele vragen.

De leden van de PvdA-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de voorliggende Examenmonitor Voortgezet Onderwijs. Het onderzoek van DUO¹ maakt inzichtelijk welke gevolgen het aanscherpen van de eindexameneisen in het voortgezet onderwijs hebben. De aanscherping van de eisen betekent dat leerlingen voortaan minimaal een voldoende moeten halen bij het centraal eindexamen. De leden merken op dat het positief is dat DUO geen sterke negatieve effecten heeft waargenomen op het gemiddelde slagingspercentage in het voortgezet onderwijs als gevolg van de aangescherpte exameneisen. Het door DUO uitgevoerde onderzoek roept echter wel een aantal vragen op bij de leden.

De leden van de PVV-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de Examenmonitor en de brief van de staatssecretaris.

De leden van de SP-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de eerste versie van de Examenmonitor Voortgezet Onderwijs. Zij danken de staatssecretaris voor het snelle toesturen van de monitor. Zij hebben toch nog wel wat vragen en zorgen na het bestuderen van de monitor.

De leden van de CDA-fractie hebben kennisgenomen van de uitkomsten van de Examenmonitor Voortgezet Onderwijs en de reactie van de staatssecretaris op deze monitor. Deze leden onderschrijven het beleid van de staatssecretaris ten aanzien van de aanscherping van de examenregels, maar hebben nog wel een aantal vragen.

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van de Examenmonitor Voortgezet Onderwijs. Zij hebben naar aanleiding hiervan nog enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de GroenLinks-fractie danken de staatssecretaris voor de Examenmonitor Voortgezet Onderwijs. Zij zijn blij dat de aanscherping van de examenregeling niet tot de verwachte negatieve gevolgen heeft

¹ DUO: Dienst Uitvoering Onderwijs

geleid. Zij achten het van het grootste belang dat de gevolgen van de aangepaste examenregeling nauwlettend gevolgd wordt. De staatssecretaris schrijft in de begeleidende brief: «Hieruit blijkt dat als we leerlingen uitdagen, ze betere resultaten halen.» Deze leden willen hier enkele kanttekeningen bij maken.

1 Examenresultaten 2012

1.1 Slaagpercentage

De leden van de VVD-fractie zijn voorstander van de verscherpte eisen. Uit de brief blijkt kort gezegd dat er slechts een daling van 0.9% te zien is in het slagingspercentage van alle niveaus bij elkaar. Met name een deel van het vmbo² en het vwo³ laten een daling zien, waar het havo⁴ en het andere deel vmbo juist betere resultaten behalen. Hoe valt de daling op het vmbo en het vwo te verklaren, ten opzichte van de stijging op het havo, zo vragen de leden.

De leden van de PvdA-fractie sluiten zich graag aan bij de felicitaties van de staatssecretaris aan het adres van docenten en leerlingen, maar zij hebben niettemin behoefte aan nadere informatie over het slagingspercentage. De scores die examenkandidaten behalen bij hun centrale examens worden per vak via N-termen, die het College voor Examens bepaalt, omgezet in cijfers. Welke rol heeft deze bepaling van de N-termen door het College voor Examens gespeeld bij de hoogte van het slagingspercentage? Kan de staatssecretaris ook per onderwijstype weergeven hoe de scores, die examenkandidaten behaalden als deel van de maximumscores, zich hebben ontwikkeld in vergelijking met het voorafgaande jaar? Kan bij volgende edities van de Examenmonitor Voortgezet Onderwijs ook aandacht worden geschonken aan dit aspect?

De leden willen daarnaast de staatssecretaris wijzen op de negatieve trend, waarbij minder scholieren slagen voor hun eindexamen, die ook het afgelopen jaar heeft doorgezet. De leden vragen de staatssecretaris hoe deze negatieve trend te duiden valt. Kan de staatssecretaris inzage geven in de oorzaken van de structurele daling van het slagingspercentage in het voortgezet onderwijs? Ook zijn de leden benieuwd naar de plannen die de staatssecretaris heeft om op korte en lange termijn het slagingspercentage in het voortgezet onderwijs weer te doen stijgen. Ziet de staatssecretaris in het havo, waar het slagingspercentage met 1% steeg, «goede voorbeelden» die ook binnen het vmbo en het vwo kunnen bijdragen aan het stijgen van het slagingspercentage, zo vragen de leden. De leden merken voorts op dat vooral in het vmbo een aantal negatieve ontwikkelingen samen komt. Hier is het slagingspercentage het sterkst gedaald (1.6%), de sterkste stijging zichtbaar van het aantal jongeren dat niet deelneemt aan het eindexamen en is het gemiddelde cijfer van het schoolexamen het sterkst gedaald. De leden vinden dit een zorgelijk ontwikkeling omdat het vmbo voor een groot deel van de Nederlandse jongeren de start is van hun verdere loopbaan. Daarom vragen de leden hoe de staatssecretaris deze vorm van onderwijs een extra impuls denkt te geven, zodat de behaalde eindexamenresultaten op het vmbo zullen verbeteren.

De leden van de PVV-fractie zijn enthousiast over het resultaat rondom de examinering in het voortgezet onderwijs. De leden vragen of de staatssecretaris de mening deelt dat indien men de lat hoger legt in het onderwijs met betrekking tot de examinering, de resultaten van de leerlingen naar

² Vmbo: Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs

³ Vwo: voorbereidend wetenschappelijk onderwijs

⁴ Havo: hoger algemeen voortgezet onderwijs

dat gestelde niveau stijgen. De voornoemde leden zijn ook geïnteresseerd in resultaten met betrekking tot de verbetering van de kwaliteit van de docenten. In de brief worden de docenten gecompimenteerd met het goede resultaat. Deze leden vragen hoe groot het aandeel van de docenten is met betrekking tot de resultaten.

De leden van de SP-fractie merken op dat de verandering van het slaagpercentage verschilt per schooltype: in het vmbo en het vwo is sprake van een daling van 1.6%, in het havo van een stijging van 1%. Heeft de staatssecretaris enig idee waar dit opmerkelijke verschil vandaan komt? Is hier onderzoek naar gedaan of gaat dit nog gebeuren? Voorts vragen zij hoe de staatssecretaris het aanzienlijk hogere slagingspercentage havo- en vwo-leerlingen bij de Rutte-regeling-leerlingen verklaart.

Tevens constateren deze leden dat de percentages gezakte kandidaten niet overmatig zijn gestegen. Tegelijkertijd lijkt er een stijging plaats te vinden van het aantal examentrainingen. Is het aantal examentrainingen inderdaad gestegen? Heeft dit invloed gehad op de percentages gezakte kandidaten? Zo ja, vindt de staatssecretaris dit een wenselijke ontwikkeling gezien de kosten die daarmee gemoeid zijn voor ouders en leerlingen? Worden hiermee de gelijke kansen voor leerlingen niet aangetast, zo vragen zij.

De leden van de CDA-fractie vragen of, gezien de korte onderzoekstermijn, de staatssecretaris nu al de conclusie kan trekken dat het ingezette beleid succesvol is. Inderdaad, het slagingspercentage is slechts licht gedaald, in ieder geval minder dan vooraf werd gevreesd door enkele organisaties en scholen. Dit komt doordat de aanscherping van de eisen werd gecompenseerd met het halen van hogere cijfers voor het CE⁵. Daartegenover staan echter minder gunstige ontwikkelingen op het gebied van afstroom, opstroom, zittenblijvers en niet voor het examen aangemelde leerlingen. Bovendien vinden de leden het een gemiste kans van de staatssecretaris om niet te reflecteren op het totaalpercentage gezakte leerlingen. Dat ligt met ongeveer 10% nog steeds te hoog, zo vinden deze leden. Gaat de staatssecretaris samen met de scholen het gesprek aan om indien nodig beleid ontwikkelen om dit percentage naar beneden te krijgen? Wat is overigens de verklaring voor de dalende trend in algemene slagingscijfers sinds 2008? Dus nog voor de aanscherping van de examenregels, zo vragen de genoemde leden.

Voorts zijn deze leden benieuwd wat het verschil verklaart in slagingspercentage voor vmbo-tl⁶ en vwo waar de daling van het slagingspercentage sterker is dan bij andere onderwijssoorten, terwijl bij het havo als enige het slagingspercentage juist is gestegen, namelijk met 1%. Wat is de reden dat bij het havo dit slagingspercentage juist gestegen is, terwijl men juist zou mogen verwachten dat havisten het met het nieuwe beleid moeilijker zouden krijgen dan vwo'ers, zo vragen de leden.

De leden van de GroenLinks-fractie merken op dat het uitdagen er in deze uit bestaat dat de slagingsnorm omhoog is gegaan. Erkent de staatssecretaris dat deze vorm van uitdagen slechts beperkt mogelijk is zonder kwalijke neveneffecten? Heeft de staatssecretaris plannen om de examennormen nog verder aan te scherpen? Kan de staatssecretaris zich indenken dat aanscherping van examennormen ten koste zou kunnen gaan van niet-geëxamineerde vakken, nevenactiviteiten van jongeren zoals sport en muziek of de kwaliteit van leven? Daarnaast valt uit de monitor op te maken dat het percentage geslaagde leerlingen is gedaald.

⁵ CE: centraal examen

⁶ Vmbo tl: Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs theoretisch leerweg

In zekere zin zijn de resultaten dus niet verbeterd. Op welke manier wil de staatssecretaris hier verbetering in brengen, zo vragen de genoemde leden.

1.2 Gemiddelde examencijfers

De leden van de PvdA-fractie merken op dat het in het gehele voortgezet onderwijs een tendens lijkt te zijn dat er een daling is van het gemiddelde cijfer dat behaald wordt voor het schoolexamen. De leden vragen hoe de staatssecretaris deze ontwikkeling beziet en of hij samenhang ziet met de aanscherping van de eisen voor het centraal examen. Deelt hij de opvatting van de leden dat de resultaten van het schoolexamen niet mogen lijden onder de versterkte focus op het centraal examen, zo vragen de genoemde leden.

De leden van de SP-fractie vragen hoe de staatssecretaris verklaart dat de cijfers voor het centraal schriftelijk eindexamen zijn gestegen en die voor het schoolexamen juist zijn gedaald. Hebben scholen de eisen voor de schoolexamens alvast aangescherpt en vindt er zodoende al een strengere voorselectie plaats wie er uiteindelijk examen mag doen, zo vragen zij.

1.3 Ontwikkeling van de examencijfers op de kernvakken

De leden van de PvdA-fractie vragen, met het oog op de toekomstige aanscherping van de cijfers die leerlingen in het havo en het vwo dienen te behalen op de kernvakken Nederlands, Engels en wiskunde, wat dit zal betekenen voor de slagingspercentages van de overige vakken. De leden achten het wenselijk dat de invoering van deze aanvullende eis nauwgezet wordt gemonitord. Is de staatssecretaris bereid om de invoering van deze maatregel constant te monitoren en te evalueren in samenspraak met het onderwijsveld? Ook vragen de leden de staatssecretaris om, wanneer zich een (sterke) negatieve ontwikkeling aftekent in de examencijfers voor de niet-kernvakken, de Kamer hiervan direct op de hoogte te stellen. De leden van de PVV-fractie vragen, gezien de aanwijzingen dat de doeltreffendheid van de kernvakkenregeling optimaal is, of de staatssecretaris bereid is de examenregeling op termijn te verhogen van maximaal één vijf binnen je kernvakken naar een 5,5 binnen de kernvakken.

2 Historische trends

2.1 Ontwikkeling op- en afstroom in bovenbouw vo

De leden van de VVD-fractie merken op dat in het vwo duidelijk sprake is van een toenemende afstroom naar het havo. In hoeverre zijn het de nieuwe exameneisen die hieraan ten grondslag liggen of zijn er ook nog andere redenen, zo vragen de leden.

De leden van de SP-fractie merken op dat er sprake is van een grotere afstroom vanuit het vwo naar het havo. Is de staatssecretaris het met deze leden eens dat dit zorgelijk is en wat wordt er ondernomen om dit tegen te gaan?

Tevens merken zij dat er ook minder opstroom is vanuit het vmbo naar het havo. Is de staatssecretaris het met deze leden eens dat ook dit zorgelijk is en wat wordt er ondernomen om dit cijfer weer omhoog te krijgen, zo vragen zij.

De leden van de CDA-fractie merken op dat scholen invloed kunnen uitoefenen op de examenresultaten door hun af- en instroombeleid. Bij het vwo laat de monitor zien dat er sprake is van een grotere afstroom

richting havo. Van havo richting vmbo is hier in mindere mate sprake van. Wat is de verklaring hiervoor, zo vragen de leden.

Ten aanzien van opstroom is alleen in de gemengd en theoretische leerweg sprake van een aanzienlijke groep opstroomers, dit zijn dus de leerlingen die na het behalen van het vmbo-diploma doorstromen naar het havo. De opstroom in deze leerweg is in de periode 2003–2006 gestegen, en is na 2008 weer gedaald. Deze leden vragen welke verklaring hiervoor is. In het havo ligt de opstroom naar het vwo in de hele periode rondom de 4%. In de basisberoepsgerichte leerweg is er in 2010 een lichte stijging van het aandeel opstroomers naar de hogere leerwegen. Wat is de verklaring hiervoor, zo vragen deze leden.

Tevens vragen de leden van de bovengenoemde fractie naar het aantal zittenblijvers. In de bovenbouw van het havo komen de meeste zittenblijvers voor, ongeveer tweemaal zoveel als in het vwo en het vmbo-t. Wat is de verklaring hiervoor? Over de hele linie is er sprake van een lichte stijging van het percentage zittenblijvers in de bovenbouw. Ook hier ontvangen deze leden graag een nadere toelichting.

De leden van de D66-fractie constateren dat de opstroom aan het afnemen is. Heeft de staatssecretaris ook gegevens over de opstroom in de jaren 2011 en 2012 en welke gevolgen de zak/slaagregeling voor de opstroom heeft gehad? Voorgenoemde leden vinden de afname van het opstroompercentage een slechte ontwikkeling, omdat het onderwijs juist de kans moet bieden aan leerlingen meer uit zichzelf te halen en zichzelf te ontwikkelen. Deze leden vragen of de staatssecretaris deze mening deelt en welke stappen hij neemt om opstroom te bevorderen.

2.2 Selectie in de examenklas

De leden van de VVD-fractie merken op dat het aandeel leerlingen dat niet voor het eindexamen wordt aangemeld jarenlang rond de 1.5% lag en licht dalend was. Sinds 2010 is er sprake van een stijgende tendens die in 2012 verder toeneemt naar circa 2% van de leerlingen, met name in het havo en het vwo. In hoeverre is deze stijging gerelateerd aan de nieuwe exameneisen of zijn er (ook) andere argumenten om deze stijgingen te verklaren, zo vragen de leden.

Voorts constateren deze leden dat de gemiddelde cijfers voor het centraal eindexamen in 2012 een duidelijke stijging ten opzichte van 2011 laten zien. Deze resultaten betekenen ook een afwijking van de meerjarige trend waarin sprake is van langzaam dalende cijfers. In hoeverre liggen de nieuwe exameneisen aan deze stijging ten grondslag of zijn er (ook) nog andere argumenten om deze stijging te verklaren?

De leden vernemen graag of de staatssecretaris een relatie ziet tussen bovengenoemde twee punten.

De leden van de PvdA-fractie merken op dat er voor het eerst sinds enkele jaren door scholen minder leerlingen zijn ingeschreven voor het eindexamen. In voorgaande jaren nam ongeveer 1.5% van de leerlingen in de eindexamenklas geen deel aan het eindexamen. Afgelopen jaar betrof dit dat ongeveer 2% van de leerlingen. Kan de staatssecretaris inzichtelijk maken hoe deze ontwikkeling gezien moet worden? Deelt hij de opvatting van de leden dat hier mogelijk sprake is van preselectie door scholen, omdat deze vrezen dat hun slagingspercentage zal dalen wanneer deze leerlingen wel deelnemen? En zo ja, acht de staatssecretaris het wenselijk dat er sprake is van toenemende preselectie door scholen? Wanneer dit niet het geval is, zijn de leden benieuwd hoe de staatssecretaris wil voorkomen dat scholen meer jongeren op voorhand uitsluiten van deelname aan de eindexamens.

De leden van de SP-fractie merken op dat het aantal leerlingen dat wel in de eindexamenklas zit, maar niet wordt aangemeld voor het examen, is gegroeid sinds 2010. Is dat te wijten aan de verscherpte examenregels? Welke gevolgen heeft de aanscherping gehad op de onderwijskwaliteit? Zijn die gevolgen gemeten? Zo nee, is de staatssecretaris bereid om dit te doen, zo vragen zij.

De leden van de CDA-fractie merken op dat een andere manier waarop scholen invloed kunnen uitoefenen op de examenresultaten is door leerlingen niet aan te melden voor het examen. Het aandeel leerlingen dat niet voor het eindexamen wordt aangemeld lag jarenlang rond de 1.5% en was licht dalend. Sinds 2010 is er sprake van een stijgende tendens die in 2012 verder toeneemt. In dat jaar doet circa 2% van de leerlingen in de examenklas geen eindexamen. Per schooltype gezien worden in het vmbo relatief de meeste leerlingen in de examenklas niet aangemeld voor het eindexamen. Het aandeel is sinds 2010 stijgend en in 2012 komt er geen verandering in dit beeld. In het havo en het vwo ligt het aandeel niet aangemelde leerlingen lager dan in het vmbo maar is in 2012 wel een aanzienlijk stijging waar te nemen. Graag ontvangen de leden een nadere toelichting van de staatssecretaris.

2.3 Verandering in vakkenkeuze

De leden van de D66-fractie lezen in de monitoring niet over de keuze die leerlingen maken binnen het vak wiskunde. Zij vrezen dat leerlingen eerder kiezen voor een makkelijkere variant van wiskunde, wiskunde A, dan voor de moeilijkere, op exacte wetenschappen toegespitste variant, wiskunde B. Dat het gemiddelde diplomacijfer bij wiskunde meer stijgt dan bij de vakken Nederlands en Engels, zou hierop kunnen wijzen. Zij vragen of de staatssecretaris kan toelichten of hij gegevens beschikbaar kan stellen die hierin meer inzicht geven en hoe hij een dergelijke ontwikkeling wil ondervangen.

3 Verscherpte exameneisen nader bezien

3.1 Netto effect CE-regel

De leden van de VVD-fractie constateren dat de eisen onlangs zijn aangescherpt en dat deze uitkomsten slechts het startpunt zijn. Ook worden de eisen nog verder aangescherpt. Wat is de frequentie van deze monitoring? Zijn uit deze monitor al conclusies te trekken? Zo nee, op welke termijn zijn de gegevens voldoende valide zodat er ook conclusies getrokken kunnen worden op basis van de resultaten, zo vragen de leden. Tevens merken de leden op dat uiteindelijk het doel van de nieuwe exameneisen is dat de kwaliteit van het onderwijs er op vooruit gaat en dat de studenten een diploma krijgen waar ze ook echt iets mee kunnen of aan hebben. Een monitor is dan ook van belang, maar de leden zijn van mening dat een monitor van 56 pagina's het doel voorbij schiet. Het kan concreter en beknopter zonder afbreuk te doen aan het doel. Deelt de staatssecretaris deze mening? Zo ja, kan de staatssecretaris een voorstel doen om deze monitoring in de toekomst pragmatischer te maken. In hoeverre helpt deze manier van monitoren om te beoordelen of het bovengenoemde doel met behulp van de nieuwe exameneisen wordt behaald, zo vragen de leden.

3.2 Verwacht effect kernvakken-regel

De leden van de SP-fractie constateren dat de invoering van de kernvakkenregel in de huidige situatie zou leiden tot 4.2% minder geslaagden in het havo en 2.6% minder in het vwo. Op basis van de ervaringen met het

invoeren van de CE-regel is te verwachten dat het uiteindelijk effect bij de examens in 2013 minder groot zal zijn, aangezien het onderwijs ook dan zal anticiperen op de invoering van de nieuwe regel, zo lezen de genoemde leden in de monitor. Deze cijfers baren deze leden zorgen en zij zouden graag willen vernemen waaruit dit anticiperen door de scholen bestaat om dit te voorkomen.

Verder vragen deze leden wat de verwachting is met betrekking tot de CE-regels wat betreft leerlingen met dyscalculie. Zijn scholen op dit moment voldoende geëquipeerd om hiermee naar behoren om te gaan? Verwacht de staatssecretaris onder de bovengenoemde doelgroep extra uitval? Zo nee, waarop is dit vertrouwen gebaseerd?

Ten slotte vragen deze leden of de staatssecretaris invoering van de CE-regels per 2013 opportuun acht.

II Reactie van de staatssecretaris